

До виходу на Україні книги-меморіалу «33-й: голод»

ДНЯМИ в приміщенні Вінницької організації Спілки письменників України відбулася зустріч з письменником, редактором-упорядником майбутньої книги-меморіалу, нашим земляком В. А. Маняком. На зустрічі були присутні письменники м. Вінниці, журналісти, активісти історико-краєзнавчого товариства «Поділля», науковці педінституту.

Розмова торкалася параметрів, жанрових особливостей майбутнього видання, яке, як підкреслив тов. Маняк, буде безпрецедентним в світовій видавничій практиці. Його основу мають скласти свідчення очевидців страшного голоду на Україні на початку 30-х років, архівні матеріали, коментарі істориків та журналістів, фотодокументи.

Відкриватиме видання вінницький

розділ. Отож, зрозуміла особлива увага редактора до матеріалів, які мають допомогти зібрати йому наші краєзнавці, письменники, журналісти, всі чесні люди, котрі відгукнуться на письменницький заклик, аби взяти участь в створенні цього унікального пам'ятника про «український цвинтар» часів сталінізму.

ЗАКЛИКАЄМО МИ Й ВАС, ШАНОВНІ ЧИТАЧІ, ОСОБЛИВО ЛЮДИ СТАРШОГО ПОКОЛІННЯ, ПОДІЛИТИСЯ СВОЇМИ СПОГАДАМИ. ЮНІ КРАЄЗНАВЦІ, ЗАПИШІТЬ СПОГАДИ СВОЇХ ДІДУСІВ ТА БАБУСЬ, БАТЬКІВ. ВСІ ВОНИ БУДУТЬ ВИКОРИСТАНІ В КНИЗІ-МЕМОРІАЛІ.

Не зволікайте! Матеріали приймаються дільки протягом грудня,

оскільки мова йде про надшвидке видання книги. Надсилати свої повідомлення, а також фото (вони будуть повернені) на адресу Вінницької письменницької організації: 287100 Вінниця, Леніна, 66 або ж на домашню адресу редактора-упорядника: 252054, Київ-54, вул. Чкалова, 52, кв. 38, Маняку Володимиру Антоновичу.

А сьогодні ми друкуюмо уривок з художньо-документального дослідження причин голоду на Україні в 30-х роках професора-історика Вінницького педінституту І. Г. Шульги.

М. КАМЕНЮК,
відповідальний секретар Вінницької організації Спілки письменників України.

розвів руками.

— Немає, — прощив кризь зуби. Ногою спересердя копнув сідало, перелякана гуска крикнула, забила крильми. Филмон колупнув пальцею під гніздом і знайшов таки яму.

Мама голосить, діти плачуть, а тата погналі до району...

Дзенькнув один, потім другий замок, і двері за татом зачинилися. Клясний, смердючий дух вдарив у обличчя, запаморочив голову. Вони похитнулися вправо, потім вліво і вхопилися за одвірок.

— Яма! — почули окрик з кутка камери.

Тато повели головою в бік газової лампи, що ледве жевріла під стелею у стіні, за решіткою, показуючи вузький жовтогарячий язичок. Обережно підняли ногу, наважувалися переступити.

— Хрестіть, хлопці! — заревів як бугай чийсь голос.

Татові накинuli на голову мішок, і важкі кулаки, мов чавунні гирі, падали на плечі, груди, аж поки вони не впали.

— Ладану, батьку. — Чолов'яга дмухнув тютюновим димом в обличчя, тата взяла за руки і ноги, віднесли до параші і поклали на цементну підлогу.

Мама ледь світ бігли в район: передачу носили, пороги міліції, прокурора оббивали. Якось досиділися до вечора, забралися на купу побитої цегли, вдивлялися в загратовані вікна. В дворі за похмурою огорожею побачили, як в'язні, руки скрестивши на крижах, один за одним ходили по утрабованій багатьма ногами короткій дорозі. Це називалося прогулянкою. Тато задерли голову, шия довга, наче в гусака, очима водять за високими штахетами, когось шукають. Лещатами стиснуло мамине горло.

— Замовкнути! Голову опустити! — наглядяч командує.

Без суду і слідства тата протримали два місяці. Як випустили, вони вишняками, щоб люди не бачили,

Як тато не рахували, а вона не телилася. Поросля восени у в'язниці виносили, півню голову тоді ж відрубали. Мама посадили квочку на яйця. Місяць чекали, а курчат, як замовило. Ні одне із шкаралупи не проклюнулось. Курку зігнали із сідала, а бовтуни зварили. А як добре припекло, полову гречану на печі сушили і у ступі товкли. Від тієї каші животи здувалися, в кишках різало. Якось тато із провалля приресли коняче стегно. М'ясо довго варилося, пінило, а як почали їсти, ніби гума, жуеш, жуеш, в горло не йде.

ВЕСНОЮ сонечко пригріло. Люди, як мухи, падали. В Ореста, сусіда нашого, Данила, за ним Ятку, а потім батька, матір і шестеро дітей на цвинтар завезли. Без попа, без сліз і голосіння хоронили Минних, Василевих і Гапчиних синів і дочок. На нашій вулиці шоранку торохкотів візок. Мама сідали на лаву, долоню ставили корячком над бровами, довго дивилися у вікно.

— О, вже Филмон за людськими душами приїхав, — хитали головою, коні біля двору зупинялися, Фурман пужалом стукав у шибку.

— Мо' сьогодні підвезти? Щоб завтра часу не гаяти, — казав.

— Гостри, катюго, зуби на свою шию, — мама відповідати.

Чи слово в такий час було сказано, чи пайка хліба стала поперек горла, і Филмона загорнули в тій великій ямі, яку він викопав для інших.

Першого травня наша Чайочка отеллялася. Ото радість була. Молозива велику макітру наварили. На другий день, правда, штани на гудзик не застібалися. Пройшло.

Молодша сестра свиней пасла, а я корову. Якось Чайку в лози загнає, вона молоде гілля об'їдає, а я примостився біля вим'я і циркаю молоко в підставлений рот. Так не раз було, аж поки корова, чи гедзь її вкусив, чи дійку болісно притиснув, ратницею ж поставила печатку під оком.

Тато, як побачили, руками сплесну-

ОПОВІДАННЯ

МОЇ тато, небіжчик, були зпоміж односельців найкращими. На верхній губі у них шітка, чуб густий, кучерявий. На великдень і покрову (в нашому селі на покрову — мед) Трифон підстригав тата. А жив він навпроти нашої хати. Голова кругла, мов гарбуз, від лоба і до потилиці світилася лисина. Вуса довгі, до того ще й руді. Він приходив і повільно переступав поріг нашої хати, сідав на лаву, накладав татові на голову макітру, в якій мама заминала борщ, і ножицями — клац, клац... Баранці падають на татові плечі.

— Васю, — скалить жовті різці, — лисину вистригти?

— Твої на півсела хватить, — тато опускає кошлаті брови і струшують волосся із сорочки.

Я дивлюся на них і думаю: тато стеменний Кармалюк, як у читанці на картинці намальований.

Воду з нашої криниці пив всенький куток. Біля неї верба, а в перетлиці — ясен. Молодий, гіллякуватий. Тато на межі посадили того дня, як комнезам садибу наділив. Тоді всень-

Татове Благословіння

же вухами, і-г-г-г! — іржить. Тато вибіжать з хати, тиць під ніс коневі краєць хліба і витруть скоцюрбленим пальцем слюзу.

Влітку колгоспна худоба паслася а

вуса гладили і сопили.

— Ліпше колесо окувати, як оцей домашній баланс підбити, — кинули карими очима на маму. — Якщо економно жити. Марто, до жнив

